

แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ในยุค
ศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2*

THE GUIDELINES FOR DEVELOPING STUDENTS' SELF-LEARNING
SKILLS IN THE 21ST CENTURY BASED ON YONISO MANASIKARA OF
THAMAKA II SCHOOL GROUP UNDER THE OFFICE OF
KANCHANABURI PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA II

พระสุวัฒน์ สุวฑฺฒ (พลบนิล)¹, ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่² และ เฟต็จ จงสกุลศิริ³

Phra Suwat Suvadho (Plobnil)¹, Yutthawi Kaewthongyai ² and Phadet Jongsakulsiri ³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: Saokum.sai@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับของทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัด สพป. เขต 2 2) เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัด สพป. เขต 2 และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัด สพป. เขต 2 เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรสถานศึกษา 80 คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบ Six Sigma และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 7 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม มีค่า Try Out เท่ากับ .981 และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้เป็นการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.94 ทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) วิธีพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองตามหลักโยนิโสมนสิการ มุ่งให้นักเรียนคิดอย่างมีเหตุผล รอบคอบ เป็นระบบ ทั้งด้านการเรียนรู้ คุณลักษณะ การบริหารจัดการ การสืบค้น และการประเมิน เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีวินัย รับผิดชอบ และพัฒนาตนเองได้ยั่งยืน และ 3) แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองตามหลักโยนิโสมนสิการ พบว่า ผู้เรียนมีทักษะการคิดหลากหลาย ได้แก่ การคิด

* Received 25 September 2025; Revised 8 October 2025; Accepted 14 October 2025

อย่างมีวิธี การคิดเป็นขั้นตอน การคิดอย่างมีเหตุผล และการคิดเชิงบวก ซึ่งช่วยให้วางแผนแก้ปัญหา สืบค้นข้อมูล และประเมินตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง, หลักโยนิโสมนสิการ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี

Abstract

This research aimed to: 1) To study the level of self-directed learning skills of students in the 21st century in the Thamaka 2 School Group under the Office of Kanchanaburi Primary Educational Service Area 2; 2) To study the methods for developing students' self-directed learning skills in the 21st century based on the principle of *Yonisomanasikāra* in the Thamaka 2 School Group under the same educational service area; and 3) To propose guidelines for developing students' self-directed learning skills in the 21st century according to the principle of *Yonisomanasikāra* in the Thamaka 2 School Group under the Office of Kanchanaburi Primary Educational Service Area 2. This study employed a mixed-methods research design. The sample group consisted of 80 school personnel determined using the Six Sigma method, and 7 key informants selected through purposive sampling. The research instruments included a questionnaire, which yielded a Try-Out reliability coefficient of .981, and an in-depth interview. The data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis.

The study revealed that: 1) The overall level of students' self-directed learning skills in the 21st century was high, with an average score of 3.94, and all aspects were at a high level. 2) The methods for developing self-directed learning skills based on the principle of *Yonisomanasikāra* emphasized rational, careful, and systematic thinking in learning, personal attributes, management, inquiry, and evaluation, aiming to cultivate disciplined, responsible, and sustainably self-developing learners. and 3) The guidelines for developing self-directed learning skills according to the principle of *Yonisomanasikāra* indicated that learners possessed diverse thinking skills, including methodological thinking, step-by-step

thinking, logical thinking, and positive thinking, which enabled them to plan, solve problems, search for information, and self-evaluate effectively and sustainably.

Keywords: Self-directed Learning Skills, Yonisomanasikara, Office of Primary Educational Service Area Kanchanaburi

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลให้การศึกษาไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการเรียนรู้ภายในห้องเรียนหรือการถ่ายทอดจากครูผู้สอนเท่านั้น แต่จำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้ วิเคราะห์ข้อมูล และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือกับความท้าทายในโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น “ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง” จึงกลายเป็นทักษะสำคัญที่ผู้เรียนในยุคปัจจุบันและอนาคตจำเป็นต้องมี การเรียนรู้ด้วยตนเองหมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ค้นคว้า ประเมิน และสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง โดยอาศัยแหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งในรูปแบบดิจิทัลและการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง (สมคิด อิศระวัฒน์, 2561) ทักษะนี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน แต่ยังเสริมสร้างความมั่นใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาเชิงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม กล่าวได้ว่า การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นกลไกที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยืดหยุ่น และก้าวทันต่อการพัฒนาของโลกที่เต็มไปด้วยความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ อยู่เสมอ ตามแนวคิดของ Downing and Thackrey (1971) ได้แบ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ 1) องค์ประกอบทางกาย 2) องค์ประกอบทางสติปัญญา 3) องค์ประกอบด้านอารมณ์ และ 4) องค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของ Knowles (1975) ที่กล่าวว่า ลักษณะพฤติกรรมของผู้ที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของ ประกอบด้วย 1) ด้านความสามารถในการเรียนรู้ 2) ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน 3) ด้านความสามารถในการบริหารจัดการ 4) ด้านความสามารถในการสืบค้น และ 5) ด้านความสามารถในการประเมิน

หลักโยนิโสมนสิการ จึงเป็นการคิดอย่างแยบคาย รอบคอบ และถูกวิธี โดยอาศัยเหตุผลและปัญญาเป็นสำคัญ เป็นการคิดที่มองลึกถึงสาเหตุและปัจจัยของเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ตัดสินเพียงผิวเผินหรือด้วยอารมณ์ การฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการช่วยให้บุคคลมีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ เพื่อหาคำตอบหรือวิธีแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์และตรงจุด ในการแก้ปัญหา ตามแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต,

2549) ได้กล่าวถึงลักษณะการคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ดังนี้ 1) อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย 2) ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทางหรือคิดถูกทาง 3) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุคิดต้นเหตุคิดตามเหตุผลหรือคิดอย่างมีเหตุผล และ 4) อุปาทมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผลคือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2” เพราะทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองถือเป็นทักษะสำคัญในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลและนวัตกรรม ขณะเดียวกันหลักโยนิโสมนสิการช่วยเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จึงทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2
2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร คือ ผู้บริหาร และบุคลากร ของกลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบ Six Sigma (Harry MJ and Schroeder R., 2000) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 80 คน สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่

ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านศาสนา หรือ ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา มาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือ เป็นบุคลากรด้านการสอน ไม่น้อยกว่าชำนาญการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม จำนวน 25 ข้อ แบบมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของแบบลิเคิร์ต (Likert Five Rating Scale) ผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการวิจัย (IOC) ได้ ค่า เท่ากับ 0.95 และ ผ่านการนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ ไม่ใช่เป้าหมาย (Try Out) จำนวน 30 ชุด ได้ค่าเท่ากับ .981 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กึ่งโครงสร้าง ประเภคำถามปลายเปิด จำนวน 4 ข้อ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเลือกใช้การแจกแบบสอบถาม จำนวน 80 ชุด และได้แบบสอบถามกลับคืน จำนวน 80 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามที่แจก ในส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ประมาณ 30 – 50 นาที/คน หรือ จนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว รวมทั้งสิ้น 7 คน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกสนับสนุนเชิงปริมาณ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามเชิงปริมาณ จะนำมาวิเคราะห์ด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ จะนำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับของทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับของทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2

ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ในยุคศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวม		N = 80 คน			
		ระดับความคิดเห็น			
		<i>M</i>	<i>σ</i>	แปลผล	อันดับ
1.	ด้านความสามารถในการเรียนรู้	4.06	0.59	มาก	1
2.	ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน	3.97	0.52	มาก	4
3.	ด้านความสามารถในการบริหารจัดการ	3.72	0.50	มาก	5
4.	ด้านความสามารถในการสืบค้น	3.99	0.45	มาก	2

5.	ด้านความสามารถในการประเมิน	3.98	0.58	มาก	3
โดยภาพรวม		3.94	0.53	มาก	

จากตารางที่ 1 บุคลากรมีความคิดเห็นต่อระดับของทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 โดยรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความสามารถในการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ด้านความสามารถในการสืบค้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 ด้านความสามารถในการประเมิน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านความสามารถในการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ตามลำดับความสำคัญ

2. ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านความสามารถในการเรียนรู้ เน้นการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้ปัญญาอย่างมีวิจารณญาณและมีสติปัญญาแบบเป็นขั้นตอน ผ่านกระบวนการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ (โยนิโสมนสิการ) เพื่อประเมิน วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล รวมถึงการฝึกฝนให้ตระหนักรู้ตนเอง รู้จักตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ส่งเสริมให้นักเรียนมีความอดทนในการเรียนรู้ มีวินัย และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตรจริงอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ยังเน้นการพัฒนาคุณลักษณะสำคัญ เช่น ความรับผิดชอบ ความมีสมาธิ และความมุ่งมั่น เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการตนเองและพัฒนาต่อเนื่องตามหลักโยนิโสมนสิการอย่างยั่งยืน

2) ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน เน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตใจที่ใสใจรอบคอบ มีสติ และปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งด้วยกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผลตามหลักโยนิโสมนสิการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ มีความอดทน มุ่งมั่น และมีความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีในการเผชิญกับความท้าทาย มีความคิดเชิงบวก และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยยึดหลักการไตร่ตรองด้วยปัญญาเพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้องและการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนตามแนวทางของโยนิโสมนสิการ

3) ด้านความสามารถในการบริหารจัดการ เน้นการเสริมสร้างให้นักเรียนมีความสามารถในการวางแผน จัดระบบ และควบคุมตนเองอย่างมีสติและเป็นขั้นตอนตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยฝึกให้นักเรียนรู้จักกำหนดเป้าหมาย วิเคราะห์สถานการณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ ตัดสินใจเลือกวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสม รวมถึงติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้วยความรอบคอบและมีเหตุผล นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัยในการจัดการเวลา

ความรับผิดชอบในการทำงาน และสามารถปรับตัวแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านกระบวนการคิดอย่างมีสติและปัญญา เพื่อให้สามารถบริหารจัดการตนเองและงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางโยนิโสมนสิการ

4) ด้านความสามารถในการสืบค้น เน้นการส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิดอย่างมีสติรอบคอบ และเป็นขั้นตอนตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยให้นักเรียนรู้จักวางแผน จัดลำดับความสำคัญ และจัดการทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีวินัย ความรับผิดชอบ และความอดทนในการบริหารจัดการตนเอง เพื่อสร้างความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักปัญญาและสติที่มั่นคงของโยนิโสมนสิการ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนสามารถบริหารจัดการชีวิตและการเรียนรู้ได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

5) ด้านความสามารถในการประเมิน เน้นให้นักเรียนฝึกการใช้ปัญญาและสติปัญญาในการไตร่ตรองพิจารณาอย่างละเอียด รอบคอบตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยฝึกให้นักเรียนตั้งคำถามและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล เพื่อประเมินผลการเรียนรู้และพฤติกรรมของตนเองอย่างตรงไปตรงมาและเป็นธรรม พร้อมทั้งสะท้อนผลและนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินตนเองด้วยความยุติธรรม มีวินัย และมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนตามหลักปัญญาและสติที่มั่นคงของโยนิโสมนสิการ

3. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า

1) การคิดอย่างมีวิธี พบว่า ผู้เรียนสามารถเลือกแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง และปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความรอบคอบ มีวินัย และไม่ด่วนตัดสินใจโดยปราศจากการวิเคราะห์ รู้จักวางแผนการเรียนรู้ กำหนดเวลาและวิธีการที่ชัดเจน ค้นหาข้อมูลอย่างมีระบบ เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เชื่อถือได้ และตรวจสอบผลลัพธ์การเรียนรู้ว่าสอดคล้องกับเป้าหมายและวิธีการที่เลือกไว้หรือไม่

2) การคิดแบบมีขั้นตอน พบว่า ผู้เรียนเรียนรู้การแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ไม่ข้ามลำดับ มีความรอบรู้ ละเอียดถี่ถ้วน และอดทนต่อกระบวนการ สามารถจัดลำดับความสำคัญ และกำหนดขั้นตอนการทำงานได้อย่างชัดเจน สืบค้นข้อมูลอย่างมีลำดับ เริ่มจากพื้นฐานไปสู่ความรู้เชิงลึก และประเมินแต่ละขั้นตอนของการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องอย่างต่อเนื่อง

3) การคิดอย่างมีเหตุผล พบว่า เรียนรู้โดยอาศัยการเชื่อมโยงเหตุและผล ไม่ยึดติดเพียงความเชื่อหรือความคิดเห็นส่วนตัว มีเหตุผล เปิดใจกว้าง และพร้อมรับฟังมุมมองที่แตกต่าง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ จัดลำดับความสำคัญได้เหมาะสม ค้นคว้าโดยอ้างอิง

หลักฐานที่ถูกต้อง และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล และใช้เกณฑ์ที่ชัดเจนและมีเหตุผล ในการพิจารณาความถูกต้องหรือคุณค่าของการเรียนรู้

4) การคิดในเชิงบวก ผู้เรียนมีกำลังใจและทัศนคติที่ดีต่อการเรียน แม้เจออุปสรรคก็ พร้อมพัฒนาต่อไป มองโลกในแง่ดี มีความมุ่งมั่น และกล้าเผชิญความท้าทาย ใช้ความคิดเชิง บวกในการวางแผนและแก้ปัญหา ทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ สืบค้นข้อมูล ด้วยความกระตือรือร้นและเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ และ ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยทัศนคติเชิงบวก มองเห็นข้อบกพร่องเป็นโอกาสในการปรับปรุง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย มีประเด็นสำคัญอภิปราย ดังนี้

1) ระดับของทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่ม โรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ระดับของทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่ม โรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดย ภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53 เพราะเหตุว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ วางแผน และค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่ หลากหลายได้ด้วยตนเอง อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากครู ผู้ปกครอง และสภาพแวดล้อม ทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลพัชร พงศ์ เชียงใหม่ (2565) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผล ต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่าโดยรวมอยู่ ในระดับมาก ทั้งสองงานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ในบริบทของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้ง ฝ่ายนักเรียนและฝ่ายผู้บริหารมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้ ด้วยตนเองในระดับสูง ขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาก็มีภาวะผู้นำที่สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ ผู้เรียน ซึ่งส่งผลให้การจัดการศึกษามีแนวโน้มสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาในศตวรรษ ที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ

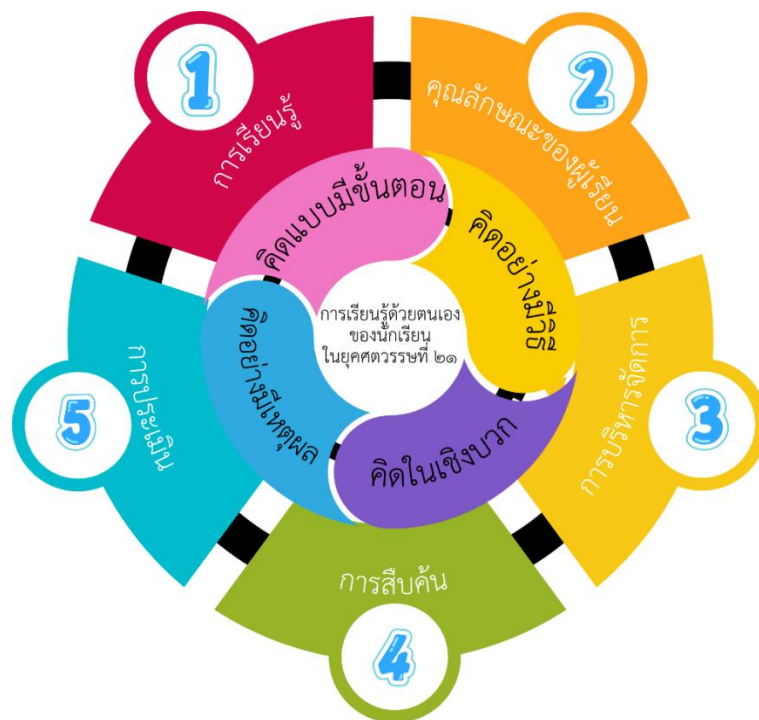
2) วิธีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตาม หลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ ที่ มุ่งเน้นการใช้ปัญญาอย่างมีวิจารณญาณ มีสติไตร่ตรองเป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์และ แก้ปัญหาด้วยตนเอง ผีการตั้งคำถาม ค้นคว้า วิเคราะห์ข้อมูล สร้างความเข้าใจลึกซึ้ง พัฒนา

คุณลักษณะด้านความมีวินัย อดทน สมาธิ และมุ่งมั่น เพื่อบริหารจัดการตนเองและประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริงอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพาวดี มหาทิง (2567) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ตามหลักโยนิโสมนสิการ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการเน้นการฝึกคิดอย่างมีวิธีผ่านการตั้งคำถาม วิเคราะห์เหตุผล และการสะท้อนความคิดอย่างมีระบบ โรงเรียนมุ่งส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยครูมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะและออกแบบสถานการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ นักเรียนกล้าตั้งคำถาม มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ และสามารถแยกแยะข้อมูลได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีอุปสรรคด้านความเคยชินกับการเรียนแบบท่องจำและการพัฒนาครูให้เข้าใจแนวคิดโยนิโสมนสิการอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืน โดยทั้งสองงานวิจัยต่างก็ชี้ให้เห็นว่า การคิดอย่างมีวิธี มีเหตุผล และเป็นระบบ ซึ่งเป็นหัวใจของโยนิโสมนสิการ ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน และการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

3) แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองในศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการเน้นให้ผู้เรียนคิดอย่างมีระบบและลุ่มลึก โดยประกอบด้วย 5 องค์ความรู้หลัก ได้แก่ 1) ความสามารถในการเรียนรู้ ที่เน้นการคิดอย่างมีวิธีและการคิดในเชิงบวกเพื่อเปิดใจรับสิ่งใหม่ 2) คุณลักษณะของผู้เรียน ที่ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ 3) ความสามารถในการบริหารจัดการ โดยอาศัยการคิดแบบมีขั้นตอนเพื่อวางแผนและจัดการตนเอง 4) ความสามารถในการสืบค้น ที่ต้องใช้การคิดอย่างมีวิธีและคิดแบบมีขั้นตอนในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) ความสามารถในการประเมิน ที่เน้นการคิดอย่างมีเหตุผลและคิดในเชิงบวกเพื่อนำข้อผิดพลาดมาเรียนรู้และพัฒนา ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ต้องอาศัยกระบวนการคิดอย่างโยนิโสมนสิการ เพื่อสร้างผู้เรียนที่รู้เท่าทัน ตัดสินใจเป็น และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชวาลย์ คำงาม (2565) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารความเสี่ยงตามหลักกฏธรรม 4 ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารความเสี่ยงตามหลักกฏธรรม 4 ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร

แนวทางที่ 3 ดำเนินการด้วยหลักโยนิโสมนสิการ มีการตรวจสอบข้อมูลว่า มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาการบริหารอย่างแท้จริง โดย 1) ตรวจสอบตนเองโดยการคิดพิจารณาอย่างละเอียด ถี่ถ้วนและลึกซึ้ง หรือ การคิดที่ถูกต้อง มีระเบียบและสร้างสรรค์ 2) นำความรู้จากหลักการนั้นกลับมาไตร่ตรองให้ลึกซึ้ง ให้เกิดความเข้าใจ ที่ถูกต้องถึงวัตถุประสงค์ 3) ทำตามหลักการให้ครบถ้วนทุกขั้นตอนที่วางนโยบายไว้ตามลำดับ โดยทั้งสองงานวิจัยต่างก็ชี้ให้เห็นว่าโยนิโสมนสิการไม่ใช่เพียงเครื่องมือทางปัญญาของปัจเจก แต่เป็นแนวทางที่นำไปประยุกต์ใช้ได้ ในทุกระดับของการจัดการศึกษา ตั้งแต่การพัฒนาผู้เรียนไปจนถึงการบริหารจัดการองค์กร ในช่วงวิกฤต เพื่อให้สามารถเผชิญกับปัญหาอย่างรอบคอบ มีประสิทธิภาพ และมีจริยธรรม ในองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2” นำมาสู่องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (พระสุวัฒน์ สุวฑฺฒโน และคณะ, 2568)

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นได้ดังต่อไปนี้ การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองในศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการเน้นให้ผู้เรียนคิดอย่างมีระบบและกลุ่มเล็ก โดยประกอบด้วย 5 องค์ความรู้หลัก ได้แก่ 1) ความสามารถในการเรียนรู้ ที่เน้นการคิด

อย่างมีวิธีและการคิดในเชิงบวกเพื่อเปิดใจรับสิ่งใหม่ 2) คุณลักษณะของผู้เรียน ที่ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ 3) ความสามารถในการบริหารจัดการ โดยอาศัยการคิดแบบมีขั้นตอนเพื่อวางแผนและจัดการตนเอง 4) ความสามารถในการสืบค้น ที่ต้องใช้การคิดอย่างมีวิธีและคิดแบบมีขั้นตอนในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) ความสามารถในการประเมิน ที่เน้นการคิดอย่างมีเหตุผลและคิดในเชิงบวกเพื่อนำข้อผิดพลาดมาเรียนรู้และพัฒนา ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ต้องอาศัยกระบวนการคิดอย่างโยนิโสมนสิการ เพื่อสร้างผู้เรียนที่รู้เท่าทัน ตัดสินใจเป็น และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ระดับทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงจากสูงสุดถึงต่ำสุด ได้แก่ ด้านความสามารถในการเรียนรู้ การสืบค้น การประเมิน คุณลักษณะของผู้เรียน และการบริหารจัดการ ทั้งนี้ วิธีการและแนวทางการพัฒนานั้นการประยุกต์ใช้หลักโยนิโสมนสิการ โดยฝึกการคิดอย่างมีวิธี ใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มีเหตุผล รอบรู้ และสามารถวางแผน ประเมิน และเลือกใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาตนเอง จากข้อสรุปจึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะ ดังนี้ **ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้** 1) ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดกลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 ควรจัดกิจกรรมฝึกการสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) และการประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอ เช่น ให้เขียนบันทึกหรืออภิปรายเพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้าของตนเอง ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการประเมินตนเอง และ 2) ฝ่ายแนะแนวและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 ควรจัดโครงการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน เน้นการสร้างเจตคติที่ดี มีวินัย อดทน และมีความรับผิดชอบ ผ่านกิจกรรมกลุ่มและการเรียนรู้นอกห้องเรียน ให้นักเรียนทุกระดับชั้นในกลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ **ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป** 1) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองตามหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อเข้าใจองค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะของนักเรียน เช่น บทบาทของครู ทรัพยากรการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมทางการศึกษา และแรงจูงใจของนักเรียน อันช่วยให้สามารถออกแบบแนวทางหรือมาตรการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ดียิ่งขึ้น และ 2) พัฒนารูปแบบหรือโปรแกรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานหลักโยนิโสมนสิการกับเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญในศตวรรษที่ 21 การ

ผนวกหลักการคิดเชิงวิจารณ์กับเครื่องมือดิจิทัลจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าสนใจในการเรียนรู้ ผลที่เกิดขึ้นได้โปรแกรมหรือรูปแบบการสอนที่ทันสมัย สามารถกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กมลพัชร พงศ์เชียงใหม่. (2565). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัชวาลย์ คำงาม. (2565). แนวทางการบริหารความเสี่ยงตามหลักคุณธรรม 4 ในสถานการณ์การแพร่ระบาด ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). การดูแลสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พระสุวัฒน์ สุวฑฒ, ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่ และเผด็จ จงสกุลศิริ. (2568). แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักโยนิโสมนสิการ กลุ่มโรงเรียนท่ามะกา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุพาวดี มหาหิง. (2567). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ตามหลักโยนิโสมนสิการ. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมคิด อิศระวัฒน์. (2561). ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทยที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Downing. J, and D. Thackrey. (1971). Reading Readiness. London: University of London Press.
- Harry MJ and Schroeder R. (2000). Six Sigma : The Breakthrough Management Strategy Evolutionizing the World's Top Corporations. Doubleday: New York.
- Knowles. M. (1975). Self-directed learning: A guide for learning and teaching. Chicago: Follett Publishing Company.